

УДК 330.341.5

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОЇ СФЕРИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

О.Р. Жидяк, к.е.н.

Науково-дослідного фінансового інституту ДНУ «Академія фінансового управління» Міністерства фінансів України

Жидяк О.Р. Інноваційний розвиток підприємств аграрної сфери: регіональний аспект.

В статті розглянуто теоретичні засади, сучасний стан та перспективи інноваційної діяльності підприємств аграрної сфери. Визначено підходи до управління інноваційним розвитком агросфери, які можуть бути застосовані в процесі формування відповідного теоретико-методологічного підґрунтя формування концептуального підходу до державного управління інноваційним процесом в аграрній сфері.

Ключові слова: агроінновація, інноваційна система, інноваційна політика, інноваційна економіка

Жидяк О.Р. Инновационное развитие предприятия аграрной сферы: региональный аспект.

В статье рассмотрены теоретические основы, современное состояние и перспективы инновационной деятельности предприятий аграрной сферы. Определены подходы к управлению инновационным развитием агросферы, которые могут быть применены в процессе формирования соответствующего теоретико-методологической основы формирования концептуального подхода к государственному управлению инновационным процессом в аграрной сфере.

Ключевые слова: агроинновация, инновационная система, инновационная политика, инновационная экономика

Gidyak O.R. Innovative development enterprises agriculture: regional aspects.

In the article the theoretical background, current status and prospects of innovative activities of enterprises of agriculture. Defined approaches to managing the development of innovative agricultural sphere that can be used in the formation of the corresponding theoretical and methodological basis of forming a conceptual approach to the process of innovation in agriculture.

Keywords: innovation system, innovation policy, innovation economics

Актуальність дослідження інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлена посиленням конкурентної боротьби на ринку сільськогосподарської продукції та інтеграцією України в міжнародний економічний простір, що зумовлює необхідність формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку сільського господарства.

Практика інновацій, з одного боку, свідчить про те, що на їх шляху є ще чимало перепон, які суттєво стримують інноваційний розвиток у державі; з іншого – що інноваційний розвиток стає, а подекуди вже утвердився як стратегічний для розвитку галузей та регіонів. Проте ці кроки вимагають конкретного наповнення, від організації підготовки кадрів до практичної реалізації масштабних інноваційних проектів та програм.

Ряд принципових питань інноваційного розвитку сільського господарства поки що не визначено, зокрема, механізми стимулювання та державної підтримки інноваційної діяльності, розширення комерційних можливостей фінансування інноваційних розробок і венчурного підприємництва, поглиблення інформаційних та економічних взаємозв'язків між наукою й виробництвом у процесі використання інтелектуальної власності, регіональні аспекти інноваційного процесу в аграрній сфері. У сучасних умовах інноваційний розвиток підприємств аграрної сфери можливий тільки на основі відповідної моделі, яка має враховувати регіональні особливості агропромислового виробництва і можливості інноваційного розвитку. Становлення інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва є системною проблемою.

Аналіз останніх досліджень

Важливу роль у теоретичному та практичному дослідженні питань організації інвестиційно-інноваційної діяльності держави й підприємства та її впливу на розвиток національного господарства відіграють праці сучасних вітчизняних науковців та практиків: В.Д. Базилевича, О.І. Баранівського, І.І. Вінченка, О.С. Власюка, В.М. Гесця, В.С. Загорського, Т.Т. Ковальчука, О.М. Мозгового, Є.Г. Панченка, В.Г. Федоренка, В.Я. Шевчука, Г.К. Ялового та ін. Розгляду інновацій в АПК значну увагу приділяють відомі науковці М.Я. Дем'яненко, П.Т. Саблук, М.А. Хвесик, Г.М. Підлісецький та ін. [2].

В аграрному секторі економіки України пошуку шляхів інноваційного розвитку галузі та регіону присвятили свої праці В.Г. Андрійчук, М.Я. Дем'яненко, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, П.Т. Саблук, Г.М. Підлісецький, В.П. Ситник та ін. В роботах дослідників розкриваються питання теорії, методології формування засад інноваційного розвитку виробничої сфери, що передбачають вивчення аспектів інноваційного розвитку на наукомісткому аграрному ринку.

Віддаючи належне результатам досліджень та їх ролі в збагаченні інноваційної парадигми розвитку, все ж необхідно зазначити, що до даної предметної площини досліджень майже не було включено регіональний контекст, недостатньо розкрито специфіку інноваційного розвитку сільськогосподарського виробництва, яка полягає в тому, що одночасно із застосуванням інноваційних технологій повинні враховуватись соціально-економічні чинники зайнятості населення, розвитку суміжних галузей (рослинництва, тваринництва) та недопущення зниження родючості ґрунтів.

Метою даної статті є визначення сутності та особливостей аграрних інновацій для окреслення на цій основі напрямів активізації інноваційної діяльності підприємств аграрної сфери на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу

Особливістю впровадження інноваційних технологій в аграрній сфері економіки є велика різноманітність виробників, починаючи від дрібного селянського сектору: домогосподарства, фермерські господарства (малий бізнес), сільськогосподарські підприємства різних організаційних форм (колективні, приватні, приватно-орендні, ТЗОВ, акціонерні товариства відкритого і закритого типу, сільськогосподарські виробничі кооперативи, державні підприємства). Окрім названих суб'єктів господарювання в останні роки створюються великі холдингові об'єднання. Всі ці організаційні структури працюють на орендованих землях з різними площами сільськогосподарських угідь – від 2 до 10 тис. га. В названих структурах основоположним засобом виробництва стали землі, орендовані у дрібних власників [5].

У найширшому розумінні агроінновація – це нововведення, що реалізується в аграрній сфері. Науковці пропонують різні підходи до визначення цього поняття. Так агроінновацію трактують і як системні впровадження в аграрну сферу результатів науково-дослідної роботи, що приводять до позитивних якісних та кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків між біосферою та техносферою, а також поліпшують стан навколишнього середовища, або як результат праці, отриманий завдяки застосуванню нових наукових знань, що перетворюють процес функціонування та розвитку виробничо-господарської системи АПК в напрямі підвищення її ефективності, стійкості та системної якості відносин [4].

Вважаємо що, агроінновацію можна розглядати як нововведення в галузі сільського господарства (сортів рослин, порід тварин, засобів захисту рослин або тварин, технологій вирощування), що супроводжується отриманням комерційного ефекту.

Специфіку інновацій в аграрній сфері зумовлено, особливостями самого сільського господарства, де основним фактором виробництва виступає земля, в процесі виробництва існує чітка взаємодія з живими організмами (рослинами, тваринами), виробництво має сезонний характер та високий рівень ризику. З упровадженням новацій у галузь види продукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей. Інноваційну діяльність у сільському господарстві можна розглядати на чотирьох етапах: розробка новацій, їх апробація та перевірка, відтворення новацій, а також упровадження їх у виробництво.

Інноваційний розвиток аграрної сфери не можливий без достатнього фінансового забезпечення. Сьогодні ключовою є проблема залучення інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток та їх раціонального використання, і від розв'язання даної проблеми залежать можливості подальшого економічного розвитку аграрного виробництва.

Інвестиційний дефіцит, зумовлений згоранням державної фінансової підтримки сільськогосподарських підприємств, відсутністю розвиненої фінансово-кредитної інфраструктури, зміною доміант державної аграрної політики, зумовленою вступом України в СОТ, перманентним збільшенням диспаритету цін на промислову та сільськогосподарську продукцію, високим рівнем зношення матеріально-технічної бази аграрного виробництва низькою інвестиційною привабливістю окремих сегментів аграрної сфери, – є фактично основною перешкодою для активізації інноваційного попиту товаровиробників.

В умовах окресленого стану аграрної сфери, надзвичайно важливою є диверсифікація інструментів кредитної підтримки сільськогосподарських виробників, нагромадження власних інвестиційних ресурсів суб'єктами аграрного підприємництва, запровадження оптимальних схем оподаткування та страхування, врахування екологічного чинника при розробленні інвестиційної стратегії потужних агропромислових об'єднань [3].

Активізації інноваційної діяльності в сільському господарстві на етапах розробки, апробації та відтворення новацій сприятиме створення технопарків та інших інноваційних структур на регіональному рівні. Створення нових науково-технологічних структур технопаркового типу може стати важливим фактором розвитку інноваційної інфраструктури аграрної сфери.

Сучасний технологічний парк розглядається як форма територіальної інтеграції науки, освіти й виробництва у вигляді об'єднання наукових організацій, навчальних закладів, виробничих підприємств або їх підрозділів з метою прискорення розробки і застосування науково-технічних і техніко-технологічних досягнень.

Саме технологічні парки можуть стати тими організаційними структурами, де впроваджуються в практику прикладні і фундаментальні наукові дослідження, створюються сприятливі умови для реалізації процесу освоєння нових ідей та винаходів. Технологічні парки України майже єдиний реально функціонуючий і контрольований державою вид організації інноваційної діяльності. У той же час, маючи значний потенціал для розвитку інноваційної діяльності, в Україні функціонує лише 16 технопарків, з яких 5 були створені нещодавно, а реально діє тільки 4 [1]. На жаль не всі технологічні парки стали регіональними полюсами зростання. Так, окремі технологічні парки України майже не використовують свій потенціал, що не дозволяє модернізувати та оновити матеріально-технічну базу наукових установ та навчальних закладів, вдосконалити систему контролю технологічних процесів у виробництві, створювати нові прилади для розвитку нано- і біотехнологій тощо. За умови розширення регіональної мережі технологічних парків, вони можуть забезпечити в Україні створення і виробництво високотехнологічної продукції як для потреб внутрішнього, так і зовнішнього ринків.

Реалізація технопаркової концепції інноваційного розвитку регіонів можлива тільки за умов скоординованої діяльності і співпраці науки, вищої школи, підприємств різних форм власності, державних та місцевих органів влади. Визначальна роль у розвитку технологічних парків належить державі, яка формує стратегію інноваційного розвитку та проводить політику заохочення інноваційної активності суб'єктів господарювання.

Держава має забезпечити пряме фінансування венчурних науково-технічних проектів, їх пільгове кредитування та оподаткування, встановлення відповідних тарифів на комунальні послуги для наукових організацій, спеціальний режим зовнішньоекономічної діяльності в технопарковій сфері тощо.

Висновки

Незважаючи на всі проблеми інноваційного розвитку, привабливість аграрної сфери стає дедалі помітнішою. Перед аграрною сферою відкриваються широкі перспективи у зв'язку з загрозою світової продовольчої кризи, зростанням попиту на біопальне, відсутністю можливості розширювати посівні площі й нарощувати продуктивність сільського господарства основних аграрних країн.

Саме тому для фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери необхідно:

- сконцентрувати капітал на пріоритетних напрямках розвитку, зокрема освіті, науці, прогресивних технологіях, підприємницькій активності на ринку наукомісткої продукції;
- забезпечити організацію конкуренто-спроможного виробництва аграрно-продовольчої продукції, що можливо завдяки концентрації інвестицій у пріоритетних сферах, зокрема здійсненню інвестицій в розвиток людського капіталу, що є основою вироблення і впровадження нових знань організаційного, технологічного, економічного, екологічного спрямування;
- переорієнтувати інвестиції в розвиток галузей сільського господарства з порівняно високою інтенсивністю виробництва, що сьогодні потребують якнайшвидшого відродження на новій техніко-технологічній основі, забезпечують створення додаткових робочих місць на селі та виробництво імпортозамінних товарів;
- впроваджувати інвестиційно-інноваційні проекти будівництва промислових об'єктів з переробки енергетичних продуктів і виробництва біопального, що сприятиме випуску альтернативних видів екологічно чистого пального, утилізації надлишків виробленої сільськогосподарської продукції та проміжної продукції промислового виробництва, створенню нових робочих місць, збільшенню доходів сільського населення та надходжень до бюджету.

Список літератури:

1. Гордієнко В.П. Інноваційний розвиток регіонів на основі технопаркової концепції // Економічний простір. – 2011. - № 46. – С. 37-44.
2. Інноваційний розвиток економіки та напрямки його прискорення: Наукова доповідь / Ю.М. Бажал, І.В. Одотюк, М.С. Данько, О.О. Лапко та ін.; ред. В.П. Александрова / НАН України; Інститут економічного прогнозування. – К.: Ін-т науки. – 2008. - № 9. – С. 30-37.
3. Шкільов О.В. Інноваційний розвиток виробництва економічного прогнозування, 2002. – 80 с.
4. Дацій О.І. Фінансове забезпечення інновацій в агропромисловому комплексі України // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. – 2011. - № 1. – С. 65-76.
5. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно-економічне забезпечення / О.В. Кот // Проблеми в аграрних формуваннях та його наслідки // Проблеми інвестиційно-інноваційного розвитку. – 2011. - № 1. – С. 57-63.

6. Офіційний web-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>. – Назва з екрану.

Надано до редакції 25.05.2012

Жидяк Олександра Романівна / Oleksandra R. Gidyak
Gidyak@i.ua

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Інноваційний розвиток підприємств аграрної сфери: регіональний аспект [Електронний ресурс] / О.Р. Жидяк // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2012. – № 2 (3). – С. 165-168. – Режим доступу до журн.: <http://www.economics.opi.ua/n3.html>